

קונטרס
שנים מקרא
ואחד תרגום
כהלכה

דברי חיזוק
ופסקי הלכות

ע"פ שיעורים שנאמרו ע"י
הרה"ג רבי יהושע געלבוואקס שליט"א
בביהמ"ד נר ישראל עיה"ת לעיקוואוד

נדפס מחדש לתועלת הציבור
לקראת שבת בראשית תשפ"ב

להארות והערות
וכן לכל עניני הקונטרס
נא לפנות

בארה"ק: העורך

הרה"ג ר' יצחק צבי פריעדמאן שליט"א
רח' רבי יוסי בן קסמא 13, בית שמש
טל: 053-3111-218
p992331@gmail.com

בארה"ב:

המחבר שליט"א
733 Ridge Ave.
Lakewood NJ 08701
FAX: 732-363-2144
bb6@thejnet.com

© כל הזכויות שמורות

יצא לאור ע"י

מכון סופרים
לעריכת והדפסת ספרים וכו"ז

732.330.6653 MachonSofrim@gmail.com

תוכן הענינים

דברי חיזוק

- א מקור תקנת קריאת שמו"ת ושכרה
- ב סגולות רוחניות בקריאת שמו"ת
- ב הקריאה במתינות ובהתבוננות
- ג קריאת שמו"ת ופירוש רש"י מביאים ליראת שמים

פסקי הלכות

- ה חיוב קריאת שמו"ת וטעמה
- ה אופן קריאתה
- ו קריאת התרגום לאחר המקרא או לפניו
- ז קריאה בס"ת גופא ובטעמים
- ז לימוד פירוש רש"י
- ח קריאתה כסדר
- ח כשצריך להשלים פרשה אחת
- ט הפסקה לדבר מצוה ולשתות כשהוא צמא
- ט מאימתי אפשר להתחיל בקריאת שמו"ת
- י זמן המובחר לקריאתה
- י עד מתי ישלים קריאתה
- יב קריאת הפרשה בשעת קריאת התורה
- יב קריאת ההפטרה
- יב זמן קריאת פרשת וזאת הברכה
- יג חיוב תלמידי חכמים ובני תורה בקריאת שמו"ת
- יג קטן שהגיע לחינוך
- יג אי שרי לְאָבֵל לקרוא שמו"ת בשבת
- יד בני חוץ לארץ הבאים לארץ ישראל ולהיפך

דברי חיזוק

מקור תקנת קריאת שמו"ת ושכרה

אמרו חז"ל במסכת ברכות (ה ע"א) אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפי' עטרות ודיבון, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ונותיו, הרי לנו שבשכר קריאת שמו"ת זוכין לאריכות ימים ושנים, ובמעדני יו"ט (על הרא"ש בסוגיא זו אות ה) ביאר בכוונת "מאריכין לו ימיו ושנותיו", שהשנים מורים על כך שיאריך שנים, והימים מלמדים אותנו שבשנים אלו יהיו ימיו טובים ונעימים בלא צרה וצוקה ח"ו. אמנם לא יכוין בקריאתו למטרה זו, וכמו שכתב באליה רבה (או"ח סי' רפה סק"ג) בשם ספר חסידים (סי' שא) וז"ל ואל יקרא אדם בשמו"ת לקבל פרס אריכות ימים אלא יקרא לשם מי שאמר, ואריכות ימים ממילא בא עכ"ל.

כתב הלבוש (סי' רפה ס"א) סימן לקריאת שמו"ת מן הפסוק (שמות א, א) ואלה שמות בני ישראל, ואלה שמות ר"ת וחייב אדם לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, וע"ז קאמר קרא "בני ישראל" ללמדנו שחובה זו מוטלת על כל בני ישראל ע"כ. ובבעל הטורים (שם) כתב רמז בראשי תיבות של ואלה שמות בני ישראל באופן שנרמז בו גם שכו הקורא, וז"ל ואלה שמות בני ישראל ר"ת ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר, יחיה שנים רבות ארוכים לעולם עכ"ל. ובספר אוצר חיים כתב שסיבת הדבר שנרמז ענין קריאת שמו"ת דייקא בתחילת חומש שמות ולא בתחילת התורה, היא משום שכאן דיברה תורה אודות הפעם הראשונה שגלו ישראל ממקומם אל בין האומות, וכיון שבעת הגלות ידברו בני ישראל בלשונות העמים, ומחמת ההכרח יצטרכו גם ללמוד תורה בלשון הגויים, ע"כ רצתה התורה ללמדנו שעיקר הדיבור צריך להיות בלשון הקודש ולא בלשון האומות, ולכן רמזה ענין קריאת שמו"ת בזמן גלות מצרים, להורות שגם בזמן הגלות - קריאת המקרא בלשון הקודש צריכה להיות ב' פעמים ואילו לשון התרגום רק פעם אחת, כי לשון הקודש חשוב עד למאד ועיקר הדיבור צריך להיות בו.

סגולות רוחניות בקריאת שמו"ת

בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום ישנם גם סגולות רוחניות רבות, וכמו שכתב בכף החיים (או"ח סי' רפה ס"ק לב) שבספר מטה יהודה אי' בשם המקובלים דע"י קריאת שמו"ת ממשיך האדם על עצמו רוח טהרה מלמעלה. ובספר בת עין (לקוטים בסוף הספר ד"ה סגולה) כתב שבסגולת אמירת שמו"ת בערב שב"ק יוכל האדם לכיין כראוי בתפלות שבת וז"ל סגולה ועצה שיכול אדם לקשר מחשבתו אל הדיבור בתפלות שבת הוא לראות לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום דוקא ביום וא"ו ערב שב"ק וכו' עכ"ל. ובספר אורחות חיים (סק"ד) כתב בשם אור לשמים שאם האדם גומר לסדר הפרשה לפני חצות יום ערב שב"ק מובטח לו שלא יבוא לידי עבירות חמורות.

הקריאה במתינות ובהתבוננות

בא וראה מה שכתב ביסוד ושורש העבודה (שער ה פ"א) אודות קריאת שמו"ת וז"ל וגודל התקון בעולמות העליונים הקדושים בהשלים הפרשה עם הצבור, גם גודל שכרו, הובא בזוה"ק עכ"ל. ובשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' סא אות ג) כתב וז"ל אני רגיל לעשות קונטרס מיוחד לכל שנה ושנה ולהעלות מה שחנני השי"ת מידי שבת בשבתו בעיוני בשעת העברת שמו"ת ובשעת קריאת התורה עכ"ל, וציין שם לדברי השל"ה הק' (מסכת שבת נר מצוה אות טו) שכתב וז"ל וכשקורא שמו"ת ישים לבו ועיניו להתבונן במה שקורא, הן ממצות התורה הן במידותיהן בדרכי מוסר, הן בכל תועלת אשר יוכל להוציא מכל ענין וענין, ויקרא כדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים עכ"ל. ומכ"ז יש לנו ללמוד שאין לאדם לפטור את עצמו מחובה זו בקריאה במהירות ודרך ריהטא שנראה כפורך עול מעליו, אלא יש לו לקרות שמו"ת בנחת מילה במילה ובתשומת לב למה שהוא קורא.

עוד כתב ביסושה"ע (שם) דברים נשגבים באופן קריאת הפרשה ונעתיק מלשונו, עוד כלל אחר בקריאת הפרשה, בכל מצוות הנהוגות עתה בזמננו, הן מצוות עשה והן מצוות ל"ת, יקבל ע"ע בשמחה עצומה במ"ע לעשותה ובמל"ת ליזהר ממנה. עוד כלל אחר לבי לחוקקי ישראל לחקוק על לוח לבם, בכל מקום שיקרא בעניני גבורות ונפלאות של בוראנו ית"ש, שעיי"ז

נתגדל ונתקדש שמו הגדול ב"ה לעיני כל ישראל ובעיני האומות עובדי אלילים, ראוי לאדם להכניס בלבו שמחה עצומה עד מאד ע"ז. הלא המה באו בכתובים למעלה בשם הזוה"ק שיזהר האדם מאד בדקדוק המלות היטב אף בלימוד התורה, ומה גם בקריאת הפרשה שמו"ת, וע"כ ישים האדם אל לבו להזהר בזה מאד, ע"כ דבריו המלהיבים. והנה אף שאופן קריאה זו בהתבוננות כנ"ל אינה בהישג ידו של כל אדם, עכ"ז יש לנו לידע זאת ולכה"פ לשאוף ולהשתוקק להגיע למדריגה נפלאה זו.

קריאת שמו"ת ופירוש רש"י מביאים ליראת שמים

ובאור זרוע (ח"ב סי' מב אות ב) כתב ואמרינן במדרש ג' דברים צוה רבי את בניו בשעה שנפטר לבית עולמו, ג' ליראת שמים וכו', ואלו הן של ירא"ש אל תאכל לחם בשבת עד שתגמור כל הפרשה עכ"ל, הרי לנו מזה שע"י קריאת הפרשה בזמנה זוכים לבא ליראת שמים. ובבעל הטורים (דברים א, א) כתב אודות סופי התיבות של תחילת כל חמשה חומשי תורה, וז"ל בראשית ואלה ויקרא וידבר אלה סופי תיבות בגימטריא יראת, זהו (תהלים קיא, י) ראשית חכמה יראת ה' עכ"ל. הרי לנו רמז לדבר שלימוד פרשיות התורה מביא לירא"ש. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' מו) כתב שקריאת שמו"ת עם לימוד רש"י על הפרשה מביאים את האדם ליראת ה' טהורה.

ושמעתי שכ"ק האדמו"ר בעל דברי יואל מסאטמאר זצ"ל אמר על עצמו שאת היראת שמים שלו קיבל ע"י לימוד חומש ורש"י. וכך מסופר שבחור אחד ניגש אל הגה"צ רבי ירוחם ליבוויץ זצ"ל משגיח דשיבת מיר והתאונן בפניו על מחשבות זרות התוקפות אותו, והורה לו ללמוד בכל יום פרשה חומש עם רש"י כי הוא סגולה ליראת שמים. ובספר יגדיל תורה (פר' שמות) מובא אודות הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל ראב"ד ירושלים, שכשהיו בחורי ישיבות באים אליו בכדי שיבחנום על לימודם בגפ"ת היה בוחנם תחילה על חומש ורש"י, ורק אם נוכח לדעת שיש להם ידיעה הגונה בכך היה בוחנם על לימודי הגמרא. ומסופר על כ"ק האדמו"ר בעל פחד יצחק מביאינן זצ"ל, שאדם נכבד שאל לדעתו אודות שידוך שמציעים לבתו, ומן הבירורים עולה שמדובר בבחור מצוין כליל המעלות. אמר לו האדמו"ר שיברר האם הוא לומד בכל שבוע את הפרשה עם פירוש רש"י, ואם אכן כן אזי יעשו את השידוך למז"ט.

וכיון שאיירינן מענין פירוש רש"י מן הראוי לציין את דבריו המופלאים של השל"ה הק' (מס' שבועות נר מצוה אות כח), וז"ל בכל דיבור ודיבור של רש"י יש בו נסתרים, ענינים מופלאים, כי חיבר החיבור שלו ברוח הקודש, צאו וראן ברש"י על התורה, שהקורא סובר שהוא קל, ראו במזרחי ובכל מפרשי דבריו ותמצאו נפלאות עכ"ל.

* * *

פסקי הלכות

חיוב קריאת שמו"ת ומעמה

כתב המחבר (או"ח סי' רפה ס"א) אע"פ שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום. וביאר במשנה ברורה (שם סק"א) דהיינו שלא יקדים לקרותו קודם אותו שבוע וגם לא יאחר, דצריך להשלים פרשיותיו עם הצבור ע"כ.

וכתב בערוך השלחן (ס"ב) שבודאי בשעה שתקן משה רבינו ע"ה לקרות בתורה תקן ג"כ תקנה זו שכל אחד יקרא שנים מקרא ואחד תרגום, והלבוש (ס"ז) כתב שהטעם הוא כדי שיהא בקי בתורה. והוסיף ע"כ הערוך השלחן טעם נוסף, כי הנה החיוב שיש לנו בעסק התורה הוא השמיעה והלימוד שהם ב' דברים נפרדים, וכנוסח התפלה בברכת אהבה רבה 'ותן בלבנו בינה וכו' לשמוע ללמוד', וע"כ תקנו שילמד בתחלה ויקרא הפרשה בפיו ואח"כ ישמענה בעת קריאת התורה.

אופן קריאתה

הנה ישנם ב' שיטות בפוסקים באיזה אופן יש לקרות שנים מקרא ואחד תרגום, יש אומרים שצריך לקרוא כל פרשה מן הפרשיות הפתוחות והסתומות בפני עצמה [ר"ל במקום שמצויין בס"ת ע"י מקום חלק ששם מסתיים ענין, ואין הכוונה לפרשת השבוע הנקראת בשבוע אחד] ב' פעמים מקרא ואח"כ תרגום, ובגומרו יתחיל הפרשה שלאחריה, אך י"א שיקרא כל פסוק ופסוק פעמיים מקרא ותרגומו. והמגן אברהם (סק"א) והשערי תשובה (סק"א) מצדדים כדעה השניה לקרוא כל פסוק בפנ"ע מקרא ותרגום, וכתב המשנה ברורה (ס"ק ב) שהגר"א היה נוהג כדעה הראשונה לקרוא כל פרשה ופרשה ב' מקרא וא' תרגום, ולפיכך הסיק במ"ב דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. אמנם בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' לג אות א) כתב שבעל המ"ב עצמו היה נוהג למעשה כדעה השניה, וז"ל ומאז שמעתי מעדות נאמנה במי שהיה ביחד עם רבינו החפץ חיים זי"ע באחד מערי פולין - כשנסע עוד בעצמו למכור את ספריו הק', שראה איך הח"ח מעביר הסדרה פסוק פסוק

ועל כל פסוק תרגום פירש"י וכו', ולא הפסיק בדיבור עד שסיים כוליה שבחא דמרא עכ"ל, וכדעה זו נקט גם בשו"ע הרב (ס"ג). והוסיף בשו"ע הרב שאחר שאמר את תרגום הפסוק האחרון שבסדרה, יחזור ויאמרנו מקרא פעם שלישית בכדי לסיים את הקריאה עם פסוק מן התורה, וכן כתב גם בקיצור שלחן ערוך (סי' עב סי"ב).

קריאת התרגום לאחר המקרא או לפניו

כתב המ"ב (סק"ו) לא יקרא התרגום תחלה ואח"כ מקרא, אלא יקרא לכתחלה שנים מקרא מקודם ואח"כ תרגום. ובספר חוט שני (ח"ד סי' פו סק"ב) להגר"נ קרליץ זצ"ל כתב שהחזון איש זצ"ל היה נוהג לקרות פעם אחת מקרא, לאחר מכן את התרגום, ולבסוף פעם שניה מקרא. וביאר הגר"נ בטעם מנהג זה, שכיון שתקנת קריאת התרגום היתה בכדי שזה יועיל להבנת המקרא, לפיכך עדיף שלכה"פ בפעם השניה שקורא את המקרא יבינהו ע"פ פירוש התרגום, ובמקור חיים כתב שמן המובחר הוא לנהוג בדרך זו. ולפי דברי הגר"נ נוכל להבין מפני מה היה כזה צד שיש לקרוא את התרגום לפני קריאת המקרא, שהרי כיון שהתרגום מועיל להבנת המקרא הו"א שיקדימונו לפני המקרא, וע"כ הוצרך המ"ב לשלול סברא זו ולומר "לא יקרא התרגום תחלה ואח"כ מקרא".

והנה אף שבמ"ב נקט שענין זה לקרוא תרגום אחר קריאת ב' מקרא הוא רק לכתחילה, ומשמע שבדיעבד יוצא יד"ח אם הקדים התרגום לב' מקרא. אכן בקצות השלחן (בדי השלחן סק"א) מסתפק בדבר, וכתב שיתכן שאפי' בדיעבד אינו יוצא כשהקדים תרגום למקרא. והגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א הורה שכאשר הקדים תרגום למקרא כדאי שיחזור ויקרא פעם נוספת תרגום לאחר המקרא. ועכ"פ לדידן יצא לנו מכ"ז הערה למעשה, שלפי הנתבאר כאן ודאי שיש עדיפות גדולה לומר התרגום לאחר כל פסוק ולא אחר כל פרשה, שהרי כל עיקר סיבת אמירת התרגום היא בכדי שיועיל להבנת המקרא, ובכך שמסמיך את המקרא לתרגום יוכל להבין שפיר את הפסוק שקורא, מה שא"א לומר כ"כ אם יקרא כמה וכמה פסוקי מקרא יחדיו ורק אח"כ יאמר תרגום שלהם.

קריאה בס"ת גופא ובטעמים

כתב המ"ב (סוף סק"ב) מי שהוא בקי בטעם ובנקודות בע"פ, טוב להדר לקרות [שמו"ת] בספר תורה גופא. ומקור הדברים הוא מהרדב"ז שכתב שמעלת הדבר היא משום שבס"ת יש קדושה מרובה, ובמנהג זה נהגו כמה וכמה גדולי ישראל בכל הדורות.

והנה מדברים אלו שהגביל את הדבר רק למי שבקי בטעמים בע"פ, נשמע שיש לקרוא שמו"ת עם נגינת הטעמים (טראפן). אמנם נגינת הטעמים אינם מעכבים וכמו שכתב בפרי מגדים (א"א ס"ק ט), והביא ראיה לכך ממה שנפסק במחבר (ס"ו) שמלמדי תינוקות אינם צריכים לחזור ולקרות הפרשה בשבת, והטעם לפי שכבר למדוה עם התינוקות, והרי בודאי לא לימדו אותם בנגינה, הרי לנו שיוצאים יד"ח קריאת שמו"ת אף בלא הטעמים.

לימוד פירוש רש"י

כתב המחבר (ס"ב) אם למד הפרשה בפירוש רש"י חשוב כמו תרגום, וירא שמים יקרא תרגום וגם פירוש רש"י ע"כ. וכתב המ"ב (סק"ה) בשם הטורי זהב (סק"ב) שמי שאינו בר-הכי להבין פירש"י ראוי לקרות בפירוש התורה שיש בלשון אשכנז בזמננו, כגון ספר 'צאינה וראינה' וכיוצא בו, המבארים את הפרשה ע"פ פירש"י ושאר חז"ל הבנויים על יסוד התלמוד ע"כ, ואכן מיסוד דברים אלו הורה בעל אגרות משה (ספר יגל יעקב עמ' רח) שמועיל לקרוא פירש"י מתורגם לשפת אנגלית בתור לימוד 'תרגום', שהרי לא גרע דבר זה מפירושי התורה בלשון אשכנז.

ובגודל חשיבות לימוד פירש"י כתב המהרש"ל בים של שלמה (קידושין פ"ב אות יד) וז"ל צריך כל אדם לחזור הפרשה עם פירוש של רש"י שהוא מנופה כסולת נקיה וכל דבריו מדברי רז"ל, ובכל מקום שנצטרך לדברי תרגום אונקלוס הוא מביאו, שאין תרגום ופירוש מעולה ממנו, ובפרט שרוב המפרשים נתנו לו כתר המלוכה כי קטן וגדול שם הוא וכו' עכ"ל.

אמנם באמת חיוב מוטל על כל אחד ואחד ללמוד גם פירוש רש"י על הפרשה, ולא די במה שמעביר הסדרה שמו"ת, וכמו שכתב החפץ חיים (מכתבי ח"ת, אגרות ומאמרים מאמרו יח) וז"ל והנה עיקר הלימוד של מקרא הוא לימוד פרשת השבוע עם פירש"י ז"ל בכל שבוע, איתא בארחות חיים

לרבינו הרא"ש שציוה לבניו ללמוד פרשת השבוע עם פירש"י וכו', ואל יאמר האדם, הנה אני מעביר הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום ובוה יוצא אני ידי חובתי, לא כן הדבר, כי בזמן הגמרא היה אז התרגום לימוד גדול ונכבד שעל ידו הבינו ההמון את התורה, משא"כ אצלנו בימים אלה, אין אנו יוצאים יד"ח בתרגום, לפי שאין המוני אחינו בני"מ מבינים אותו, וצריכים אנו לביאור נכבד שיפרש היטב את תורה"ק, וביאור כזה הוא פירש"י והוא אצלינו מדינא במקום התרגום שמלפנים עכ"ל.

קריאתה כסדר

כתב המ"ב (סק"ו) לא יקרא פסוק המאוחר קודם המוקדם אלא יקרא כסדר ע"כ. ובכף החיים (סק"ט) הביא דבר זה בשם אלי' רבה, וכתב שלפיכך אם טעה ודילג פסוק אחד, וקרא איזה פסוקים ואח"כ נזכר, צריך לחזור ולקרוא פסוק המדולג וגם מה שקרא אחריו כדי שיהיו כסדר. ובחוט שני (ח"ד סי' פז סק"א) כתב שמי שמסתפק עד היכן קרא, יקרא מאחרי המקום שהוא יודע בודאי שכבר קראהו, וכל מה שהוא מסופק עליו לקראו.

כשצריך להשלים פרשה אחת

מי שמחמת סיבה כלשהי לא העביר הסדרה שמו"ת בשבוע אחד, (שיתבאר להלן שיכול להשלימו עד שמיני עצרת), ובשבוע שלאחריו חפץ להשלים מה שהחסיר וכעת מוטלות עליו קריאת ב' פרשיות, נחלקו האחרונים אם יקרא כסדר הפרשיות, ויקדים של שבוע שעבר ואח"כ יקרא את של שבוע זה, או שמא קריאה שזמנה עתה קודמת ורק לאחריה יקרא את מה שעליו להשלים. המהרש"ם (ח"א סי' ריג) סבר שבתחלה יקרא את הפרשה שזמנה בשבוע זה, אך הביא דיש חולקים וסוברים שהקריאה צריכה להיות דייקא על סדר הפרשיות.

עוד כתב במ"ב (סק"ו) וז"ל אם אפשר לו שלא יפסיק בשמו"ת על שום דבר הוא טוב ויפה מאד, וכן ראיתי מהמדקדקים עושין כן, וכן ראוי לבעל נפש לעשות עכ"ל. ולפ"ז אם מנהגו תמיד להעביר את כל הסדרה בפעם אחת אזי לא יפסיק בדברים אחרים עד שיגמור את כולה, ואם הוא נוהג כפי שהיה מנהג הגר"א מוילנא זצ"ל ועוד גדולים ללמוד מדי יום ביומו מקצת מהסדרה, הרי שיכול להפסיק לאחר שיסיים מה שהיה בדעתו ללמוד

באותו היום כדרכו תמיד, (כן הובא בספר דולה ומשקה עמ' קנד בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א).

הפסקה לדבר מצוה ולשתות כשהוא צמא

הגרש"ז אויערבך זצ"ל פסק (הליכות שלמה תפלה פי"ב הערה 105) שאם באמצע קריאת שמו"ת שאלוהו שאלה בהלכה, יש לו להשיב על מה שנשאל, שהרי יש בכך משום קיום מ"ע דאורייתא של גמילות חסדים [ומשמע מדבריו שזהו רק כשהשאלה בעניני תורה והלכה ולא בשאר מילין]. עוד כתב שם שאם נזדמנה לו אז מצוה שאם לא יקיימנה עכשיו לא יכול לקיימה לאחר מכן, מותר לו להפסיק מקריאתו ולעשותה.

ובשו"ת לב חיים (ח"ג סי' כג) כתב שאם מרגיש צמאון באמצע קריאתו מותר לו להפסיק ולברך ברכה ראשונה ולשתות ואח"כ לברך ברכה אחרונה, בכדי שלא יפריענו הצמא בהעברת הסדרה שמו"ת.

מאימתי אפשר להתחיל בקריאת שמו"ת

כתב המחבר (ס"ג) מיום ראשון ואילך חשוב עם הצבור, ובמ"ב (סק"ז) כתב בשם חבל ראשונים שסיבת הדבר שאפשר לקרוא מתחילת השבוע, שכיון שבמנחה דשבת מתחילים לקרות את פרשת שבוע הבא, נחשב הקורא מזמן זה כקורא עם הצבור, וסיים שלפ"ז מה שכתב המחבר "מיום ראשון ואילך" הוא לאו דוקא, אלא אפשר להתחיל כבר ממנחה של שבת העבר.

והנה לפי סברא זו הוסיפו הגר"נ קרליץ זצ"ל (בחוט שני ח"ד סי' פז ס"א) ועוד פוסקים, שאת פרשת בראשית ניתן להתחיל לקרוא שמו"ת כבר ביום שמחת תורה משעה שקראו הצבור את תחילת פרשת בראשית, שכיון שהתחילו לקרות פרשת בראשית תוקפו כקריאת מנחה בשבת שנחשב שהגיעו זמנו והוי כקורא עם הצבור.

אמנם עצם חידושו של המ"ב שאפשר לקרות ממנחת שבת אינו מוסכם על כולם, ובשו"ע הרב (ס"ב) וקצור ש"ע (סי' עב ס"א) נקטו בלשונם רק שמיום ראשון ואילך נקרא עם הצבור, ומשמע להדיא שלא סברו שאפשר להתחיל משבת בשעת מנחה, וכן נקטו פוסקים נוספים. אך מצינו לפוסקי זמננו שהקלו כדברי המ"ב, הלא המה שו"ת שבט הלוי (ח"י ס' עח) שהביא

גם שיטה זו, וכן חוט שני (שם) שנקט בפשטות שקריאת מנחה בשבת הוי התחלת זמנה. ולפיכך מי שזמנו דחוק וקשה לו לקרוא שמו"ת בזמנה, ואם יתחיל לקרוא משבת במנחה יועיל לו להשלים הפרשה עם הצבור, נכון שיקל להתחיל אז.

זמן המוכחר לקריאתה

כתב המשנה ברורה (סק"ז וח) וז"ל כמה אחרונים כתבו דמן המוכחר הוא לקרותה בערב שבת (ולא קודם לכן) ועי' בשערי תשובה, ובספר מטה יהודה כתב דאם הוא קורא מתחלת השבוע והלאה הוא ג"כ בכלל מצוה מן המוכחר וכו', וכן בספר מעשה רב כתב בהנהגת הגר"א שהיה נוהג תיכף אחר התפלה בכל יום לקרוא מקצת מהסדרה שמו"ת ומסיים בערב שבת עכ"ל. ומובא שכן נהג גם החזון איש זצ"ל, אלא שהשלים את הקריאה בבוקר יום השבת לאחר התפלה, כיון שבאופן זה נחשב יותר שהוי משלים פרשיותיו עם הצבור, כלומר לאחר שהצבור סיימו לקרות בתורה (ארחות רבינו ח"א עמ' קכג). אכן הרבה גדולים נהגו לקרוא כל הפרשה בערב שבת וכן נהג החתם סופר זצ"ל.

עד מתי ישלים קריאתה

כתב המחבר (ס"ד) מצוה מן המוכחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת, וכתב המ"ב (סק"ט) שמקור הדברים הוא ממה שאיתא במדרש שרבי צוה את בניו אל תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו את כל הפרשה. והנה אף שמשלשון זה משמע שלא יאכל מאומה טרם השלמת קריאתה, אמנם כתב בקצות השלחן (סי' עב בדה"ש סק"ו) ש"קודם שיאכל" וכן מה שהזהיר רבי לבניו "אל תאכלו לחם" היינו אכילת הסעודה הקבועה. אבל לקדש ולאכול מיני תרגימא ומזונות רשאי אף לפני שהשלים קריאת שמו"ת, ומביא ראיה לדבר ממה שכתב הבה"ל בשם אור זרוע, שהטעם שרבי צוה זאת לבניו הוא משום דחייש שמא אגב רוב סעודת שבת משתמיט ולא יגמור הפרשה, ומשמע מזה ג"כ שבאכילת ארעי בלא קביעות סעודה אין לחשוש ומותר.

אכן בבאור הלכה (ד"ה קודם שיאכל) כתב, המג"א (בסק"ו) הביא דעות, דמספר הכוונות משמע שלכתחילה ישלים לקרות בער"ש ורק כשהיה אנוס ישלים בשבת, ובבית יוסף משמע שלכתחילה יתחיל בע"ש וישלים בשבת.

ע"כ. והנה כיון שאין דבר זה - לסיים הקריאה בער"ש - בא בנקל, ואף להתחיל בער"ש יש קושי מסוים מחמת הכנת צרכי שבת (ובפרט בימות החורף), ע"כ יש לעשות עכ"פ כדברי המחבר להשלים קריאתה לפני סעודת בוקר יום השבת.

והנה אע"פ שנתבאר שיש להשלים לקרוא לפני האכילה, כתב המ"ב (ס"ק ט) שמ"מ פשוט שאין לעכב את האכילה מחמת כן עד אחר חצות היום כי זהו רק למצוה בעלמא, ובסי' רפח (ס"א) נפסק שאסור להתענות בשבת עד שש שעות [אך אם טועם איזה דבר מקודם רשאי כי אז אינו מתענה - קצוה"ש שם]. עוד כתב בשעה"צ (ס"ק יד) שגם אם יש לו אורחים בביתו שתאכילם לא יאחר את הסעודה בכדי להשלים קריאת שמו"ת.

עוד כתב המחבר (שם) ואם לא השלים קודם אכילה ישלים אחר אכילה עד המנחה, וביאר המ"ב (סק"ב) כי ממנחה ולמעלה מתחילין הצבור לקרות פרשת השבוע הבא ואין זה נחשב זמנו.

שיטה נוספת הובאה במחבר, ויש אומרים עד רביעי בשבת, וטעמם מבואר במ"ב (סקי"א) שג' ימים הראשונים של השבוע שייכים עדיין קצת לשבת שעברה, וכדמצינו לגבי הבדלה (סי' רצט ס"ו) שמי שלא הבדיל במוצ"ש יבדיל עד סוף יום שלישי, לכן בדיעבד יכול עדיין להשלים הפרשה.

שוב כתב המחבר שיש אומרים שיכול להשלים קריאתה עד שמיני עצרת, וכתב הרמ"א דהיינו בשמחת תורה (כח"ל) שאז משלימים הצבור ע"כ, וביאר במ"ב (סקי"ב) שכיון שביום זה גומרים הצבור את כל התורה, לכן בדיעבד מקרי "משלים פרשיותיו עם הצבור" עד היום ההוא. אך סיים המ"ב וכתב שלכתחלה לכו"ע לא יאחר יותר מיום השבת.

ובענין זה ראוי לציין שמי שהחסיר מלקרוא פרשיות רבות, ויודע בעצמו שאין באפשרותו להשלים את כולם, מ"מ החובה מוטלת עליו מכאן ואילך לקרוא מדי שבוע קריאת שמו"ת, אף שלא יהיו כל הפרשיות בידו (עי' פסקי תשובות אות ח).

קריאת הפרשה בשעת קריאת התורה

נחלקו הפוסקים האם אפשר לצאת ידי חובת קריאת פעם אחת של המקרא בשעת קריאת התורה שקורין בביהכנ"ס, ובמ"ב (ס"ק יד) כתב שדעת המג"א בשם של"ה שלא יקרא אז שמו"ת אלא ישמע הקריאה מפי הש"צ, והוסיף שכן דעת הגר"א שהובאה בספר מעשה רב, שצריך לשמוע כל תיבה ותיבה ולראות בחומש ולא יסייע להקורא כלל. אמנם לבסוף הכריע המ"ב שלקורא בלחש מלה במלה עם הש"צ אין להחמיר, כיון שהוא מכוין אז גם לשמוע כל תיבה מפי הש"צ, והמג"א כתב בשם מטה משה שלכתחלה נכון לעשות כן עכ"ד.

קריאת ההפטרה

כתב הרמ"א (סעיף ז) אין צריך לקרות ההפטרות בעת קריאת שמו"ת, ומ"מ נהגו לקרותן, ובמג"א (ס"ק יב) הביא שבעל כנסת הגדולה כתב שמנהגו לקרות גם את ההפטרה, וגם בתהלה לדוד (ס"א) נקט כמנהג זה, ואכן כן הוא מנהג רבים שלאחר שמסיימים לקרוא שמו"ת בער"ש קוראים גם את הפטרת השבוע. וכתב במ"ב (ס"ק יט) שטעם המנהג הוא כי שמא יקראוהו למחר לעלות למפטיר וע"י שאמרה לפני כן יהיה בקי ורגיל בה, ועפ"ז כתב בשמירת שבת כהלכתה (פמ"ב הערה לג) שבמקומות שנוהגין שהבעל קורא הוא הקורא גם את ההפטרה [או שקורין מתוך החומש שנדפסו שם הנקודות והטעמים] אין שייך הטעם הנ"ל, ולכן אין הצורך צריכים לנהוג במנהג זה של קריאת ההפטרה, ומובא (אורחות רבינו ח"ג עמ' רלד) שכן היה גם מנהג החזון איש זצ"ל שלא קרא את ההפטרה לעצמו.

זמן קריאת פרשת וזאת הברכה

הנה קריאת פרשת וזאת הברכה שונה משאר הפרשיות, שאת כל הפרשיות אפשר להתחיל לקרוא כבר מיום א', וזהו משום שזמן קריאתם בצבור הוא ביום השבת, ומיום ראשון ואילך הרי הוא כבר קשור לשבת, משא"כ פר' וזאת הברכה שזמן קריאתו הוא ביו"ט שמח"ת א"א להתחיל לקרואה מיום ראשון שלפניו. וכתב המ"ב (ס"ק יח) וביום הושענא רבא יקרא שמו"ת פרשת וזאת הברכה, ואם קראו ביום שמיני עצרת לא הפסיד, אמנם בסי' תרסט (ס"ק"ד) הביא בשם הפוסקים שבליל שמח"ת יקרא פר' וזאת הברכה

שעתה הוא זמנה. [ושמא י"ל בכוונת דבריו, שאכן לכתחילה זמן קריאתה הוא בהושענא רבא, אמנם מחמת קוצר הזמן ורוב הטרדות שיש ביום זה אם לא יעלה בידו לקרוא ביום הו"ר, יקראנו בליל שמח"ת שגם אז הוא זמנו].

ובחוט שני (ח"ד פז ס"א) כתב שאף לאחר שקראו הצבור פרשת בראשית ביום שמח"ת, מסתבר שעדיין זמנו ויכול לקרותו והוי בכלל המשלים פרשיותיו "עם הצבור", כיון שמה שמתחילים לקרוא פרשת בראשית בשמח"ת הוא רק אופן של סיום התורה (להורות שאיננו מסיימים עם התורה אלא מתחילים תיכף מחדש) עכ"ד, ואף שבכף החיים (ס"ק כו ונט) החמיר בזה, מ"מ נראה שיש לסמוך על המקל בדבר משום הסיבה האמורה לעיל שיש קושי מיוחד בהעברת הסדרה של פרשת וזאת הברכה מחמת טרדות המצוות בימים אלו. וסיים בחוט שני שלמרות זאת יכול גם להתחיל בקריאת שמו"ת של פרשת בראשית מאחר שהצבור כבר קראוהו.

חיוב תלמידי חכמים ובני תורה בקריאת שמו"ת

הובא באוצר הגאונים (ברכות ח ע"ב) שאפי' תלמיד חכם שחשקה נפשו להתעמק בתלמודו (פי' שרצונו לעסוק בעיון התורה ולא ללמוד באופן שטחי), לא יימנע מלהשלים פרשיותיו עם הצבור. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי"ז) כתב שחיוב העברת הפרשה שמו"ת מוטל אף על בני תורה שתורתם אומנותם וזוכים לעסוק בתורה בכל שעות היום.

קמן שהגיע לחינוך

בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סמ"ו) כתב שקטן שהגיע לגיל חינוך יש להרגילו להקפיד לקרוא שמו"ת, ויש ללמדו להוסיף גם את פירוש רש"י, ודברים אלו יביאוהו לידי יראת ה' טהורה העומדת לעד.

אי שרי לְאָבֵל לקרוא שמו"ת בשבת

כתב המחבר בשלחן ערוך (יו"ד סי' ת ס"א) שאבל בתוך ז' ימי אבלותו אסור בתלמוד תורה גם ביום השבת, אבל לחזור את הפרשה - כיון שחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הצבור הוי כקורא את שמע ומותר, וכתב הש"ך (סק"ד) כתוב בדרישה בשם המהרש"ל דה"ה לחזור שנים מקרא ואחד תרגום

ג"כ שרי. ובערוך השלחן (שם ס"ו) ביאר את טעם ההיתר שכיון שכן דרכו בכל שבת הוי כמו סדר התפלה, ולזה נתכוין המחבר במה שאמר דהוי כקורא את שמע. והוסיף הערוה"ש להקל שאם הוא רגיל ללמוד כל שבת גם פירש"י על הסדרה רשאי הוא לנהוג כמנהגו גם בשבת זו. אמנם כתב הפמ"ג (או"ח סי' רפה בא"א סק"ו) שאפשר שאם ימי השבעה מסתיימים ביום שב"ק ומקצת היום ככולו, ימתין מלקרוא שמו"ת עד לאחר תפלת יום השב"ק וישלימנו קודם אכילה.

בני חוץ לארץ הבאים לארץ ישראל ולהיפך

בשנה שחל יו"ט אחרון של פסח או יו"ט של שבועות בשבת, ובמשך כמה שבתות יש חילוק בין קריאת בני ארץ ישראל לבני חוץ לארץ, כתב בפסקי תשובות (אות ט) שדינם כך, בן א"י שיצא לחו"ל אינו צריך לקרוא שוב שמו"ת את הפרשה שכבר קרא בא"י, ובשבתות שאח"כ יקרא שמו"ת כבני חו"ל, וכשחוזר לא"י יקרא ב' פרשיות, גם את הקודמת וגם את הפרשה שקורין עכשיו בא"י. ואילו בן חו"ל שבא לא"י, אם יש לו מנין של בני חו"ל לקריה"ת, אזי ינהג בקריאת שמו"ת ג"כ כבני חו"ל, ואם אין לו מנין ושומע קריה"ת כבני א"י, אזי בשבוע הראשון שבא לא"י יקרא שמו"ת את ב' הפרשיות יחד, הפרשה שקורין בחו"ל וזו שלאחריה שקורין בא"י, ומשם ואילך יקרא שמו"ת כבני א"י, וכשחוזר לחו"ל אינו צריך לחזור ולקרוא את הפרשה שכבר קרא בא"י.